

*Музика Л. А.,  
доцент кафедри галузевих  
правових наук НаУКМА,  
кандидат юридичних наук, доцент*

## **ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ**

Питання пошуку вирішення правових конфліктів позасудовими, альтернативними способами – актуальне, перспективне і нагальне. Нині традиційно наукові дослідження з проблем матеріального права, зокрема, дисертаційні праці, здійснюються шляхом аналізу і синтезу норм матеріального і процесуального права. Адже потрібне системне бачення проблеми, її законодавче визначення, практика застосування, захист відповідних прав та інтересів суб'єктів в суді. Водночас питання можливості позасудового врегулювання конфлікту зазвичай оминаються науковцями. І лише при дослідженні вузьких питань (медіація, договірне врегулювання саме конфлікту тощо) здійснюється їх дослідження на науковому рівні.

Такий стан речей пояснюється не лише відносною новизною цих правових механізмів, а й низьким рівнем обізнаності навіть серед фахівців і неготовністю до розширення встановлених рамок наукових досліджень, руйнування шаблонів.

Що вже говорити про рівень обізнаності про альтернативні можливості позасудового врегулювання правових спорів серед нефаківців – простих пересічних громадян. Для них сам термін «медіація» може сприйматись як шлях не до світла в кінці тунелю, а можливість введення їх в оману.

Сімейні спори належать до найбільш складних з точки зору їх емоційного забарвлення. Від любові до ненависті – один крок. І найчастіше заручниками у цій запеклій боротьбі сторін стають найбільш незахищені особи – діти. Проаналізуємо окремі проблеми, які виникають у судовій практиці при розгляді цієї категорії справ і певні можливості їх позасудового, зокрема, договірного врегулювання. Актуальність цієї проблематики завжди буде беззаперечною.

На наше глибоке переконання саме сімейна сфера найбільш потребує альтернативного врегулювання конфліктів. При цьому політика запровадження аналізованих способів має бути збалансованою. Аби не відбувалося порушення прав осіб на судовий захист. Потрібен баланс публічних і приватних інтересів. Нагадаю, що донедавна, аліментні питання вирішувались виключно імперативним способом. Це не сприяло належному захисту прав та інтересів як уповноважених, так і зобов'язаних осіб. Нині СК України базується саме на диспозитивних засадах регулювання сімейних відносин.

Дуже широкий спектр сімейних проблемних питань може бути вирішений без суду. Наприклад, шляхом укладення відповідних договорів. У цих договорах можна передбачити правовий режим спільного майна після розірвання шлюбу, місце проживання дітей, режим зустрічей з дітьми того з батьків, хто проживає окремо, питання щодо утримання та виховання дітей тощо.

Зазвичай на цьому етапі у колишнього подружжя відсутнє бажання і можливість до діалогу, який є запорукою досягнення консенсусу з означених питань. І медіація – найкращий, найшвидший, менш болісний і менш фінансово затратний для всіх шлях до врегулювання конфліктів.

Мирова угода – ще один спосіб договірного врегулювання сімейних спорів. Аналіз судової практики свідчить про те, що непоодинокими є випадки, коли сторони (або одна сторона), не мають на меті реального врегулювання конфлікту. І ними приймається питання про можливість вирішення спору, шляхом укладення мирової угоди. У такий спосіб ці сторони те вирішують конфлікт, а затягують судовий розгляд справи.

Різновидом договірного врегулювання сімейних проблем є можливість слати аліментів на дитину в добровільному порядку, зокрема, шляхом укладення відповідного договору між батьками, або примусово – через суд.

У судових справах з сімейних питань всі сторони процесу, суд, органи опіки мають у пріоритет ставити інтереси дитини. Права батьків є похідними і другорядними. У першу чергу суд має робити акцент на обов'язках батьків. І обсяг прав останніх має кореспондуватися із обсягом виконуваних ними обов'язків. Доволі часто спостерігається ситуація, коли, у супереч інтересів дитини, органи опіки або суд дбають про права батька або матері. При цьому ці особи фактично ухиляються від обов'язку утримувати дитину. Наприклад, лише сплачують мінімальний розмір аліментів. Подекуди роблячи ці виплати нерегулярно. Однак притягнути таку особу до відповідальності неможливо. Адже для можливості застосування кримінальної відповідальності потрібна така обов'язкова ознака, як злісне ухилення від сплати аліментів. На практиці особа раз на кілька місяців сплачує якусь суму, може й менше мінімуму, встановленого законодавством, і злісного ухилення від сплати аліментів немає.

Суди, призначаючи розмір аліментів на дитину, враховують матеріальне становище платника аліментів (ч. 1 ст. 182 СК України). Видається, що суд має враховувати необхідний розмір аліментів, виходячи із потреб та інтересів дитини. А обов'язок батьків всіма можливими способами ці потреби задовольнити. Якщо особа-платник аліментів не здатна утримувати дитину, то варто законодавчо встановити правило про позбавлення такої особи батьківських прав. І інший із батьків, або держава будуть вирішувати питання щодо належного забезпечення дитини. Це дозволить уникнути зловживань з боку батьків-неплатників.

Інше складне питання – як стягнути аліменти і додаткові витрати на утримання дитини (ст. 185 СК України) з особи, яка ніде не працює, не має жодного іншого доходу і майна. При цьому дитина потребує такого утримання. А той з батьків, з ким дитина не проживає, офіційно не працює, тим самим приховує свої доходи, все придбане майно, у тому числі нерухоме, оформлює на родичів, веде розкішне життя, ні в чому собі не відмовляючи. І примусово стягнути з такої особи кошти на утримання дитини неможливо. Виконавчий лист повертається з неможливістю виконання, або особа час від часу сплачує якусь копійчину і тим самим позбавляє особу, з якою проживає дитина, на можливість отримання державної допомоги.

Законодавством передбачено можливість припинення сплати аліментів (ст. 190 СК України). Так, платник аліментів може бути звільнений від їх сплати, якщо він має у своїй власності будинок, квартиру, земельну ділянку, чи інше нерухоме майно. За згодою з одержувачем вони можуть укласти договір про припинення права на аліменти на дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно. Такий договір нотаріально посвідчується і підлягає державній реєстрації. Для укладення такого договору потрібен дозвіл органу опіки і піклування. Якщо дитина досягла 14 років, вона також бере участь в укладенні цього договору. Права дитини на майно, набуте за таким договором, додатково охороняються законом, зокрема, на нього не може бути звернене стягнення.

Ст. 192 СК України містить ще одну підставу корегування аліментів у бік їх збільшення або зменшення. Це правило пояснюється тим, що аліментні правовідносини існують досить тривалий час. Тому матеріальний або сімейний стан особи, яка одержує аліменти, а також того, хто їх сплачує, протягом цього часу може істотно змінитися як у бік погіршення, так і покращання. Ось чому закон передбачає, що в такому разі суд за позовом будь-кого із зазначених осіб може змінити раніше встановлений розмір аліментів як у частці до заробітку (доходу), так і в тверда грошовій сумі як у бік збільшення, так і в бік його зменшення.

Наведена законодавча норма, на нашу думку, не цілком відповідає іншим положення сімейного законодавства (наприклад, ст.ст. 141, 149, 180, 181, 185 СК України) та Конвенції з прав дитини (зокрема, ст. 18, 19).

Тому видається цілком закономірною положення про можливість зміни розміру аліментів у бік збільшення за позовом особи, яка одержує аліменти як у тому разі, коли погіршився її матеріальний стан, так і тоді, коли поліпшився матеріальний або сімейний стан відповідача.

Коли ж іде мова про зворотню ситуацію – зменшення розміру аліментів за позовом особи, яка сплачує аліменти, коли погіршився його матеріальний або сімейний стан або поліпшився матеріальний стан стягувача аліментів, то варто

враховувати багато аспектів. Так, у першому випадку, коли погіршився матеріальний або сімейний стан платника аліментів, то варто у законодавстві передбачити правило, що зменшення розміру аліментів можливе не лише через належно доведені поважні підстави такого погіршення, а й за обов'язкової згоди отримувача аліментів на відповідне зменшення розміру аліментів.

Другий випадок, коли поліпшився матеріальний стан стягувача аліментів – має взагалі бути вилучений із СК України у частині сплати аліментів на дитину. Адже йдеться про виконання батьківського обов'язку по утриманню дитини. І поліпшення матеріального стану того з батьків, з ким проживає дитина, жодним чином не має впливати на виконання батьківського обов'язку того з батьків, з ким дитина не проживає.

Більшості окреслених проблем можна уникнути, якщо сторони зможуть на договірному рівні вирішити всі нагальні і потенційні у майбутньому проблеми.

*Окунь М.І.*

*Національна академія внутрішніх справ*

## **ІНТЕГРАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

У науковій літературі висловлювалися різні твердження щодо визначення правової підстави призначення комплексної експертизи. В.Ф. Березін, З.О. Ковальчук, З.С. Меленевська вказаною підставою вважають ч.3 ст.75 КПК України, що передбачає можливість у разі необхідності призначення в справі декількох експертів (комісії), які складають загальний висновок.

Проблема комплексності притаманна не лише експертизі зброї, а й судовій експертизі як різновиду предметно-практичної діяльності загалом. Вона відбиває сучасну тенденцію науки і практики, а саме – інтеграцію знань для розв'язання нагальних завдань судочинства. Зусиллями А.В. Дулова, В.М. Галкіна, А.Р. Шляхова, Я.М. Яковлева та багатьох інших відомих вчених беззаперечно доведено правомірність та необхідність комплексної експертизи. Але не дивлячись на те, що криміналісти досить давно у змістовному аспекті визначилися з поняттям "комплексна експертиза", то досьгодні відсутня його дефініція, що точно і однозначно відображує найсуттєвіші родові особливості, котрі відрізняють комплексну експертизу від інших форм використання спеціальних знань.